

Watchdog journalism

© Чабаненко М. В.

Сутність і значення наглядкової журналістики

**ЛЕКЦІЯ ДО 1 МОДУЛЮ
(ПЕРША ЧАСТИНА)**

План

1. Про термін «watchdog journalism».
2. Західні традиції.
3. Традиції пострадянського простору.

1. Про термін «watchdog journalism»

- ▶ У перекладі з англійської буквально – **«сторожовий пес»**. Це словосполучення вживають у переносному значенні, як метафору, на позначення того напрямку в журналістиці, який власне і робить її «четвертою владою». Це напрям стеження за посадовцями, владою, чиновниками та іншими впливовими людьми з метою недопущення ними зловживань, які шкодять суспільству.
- ▶ В руслі цього напрямку готують новини, проводять репортажі, розслідування, в ході яких ретельно перевіряються факти (здійснюється фактчекінг) і можуть викриватися різні порушення, як от корупція, «кумівство», кримінал та інше.
- ▶ Відповідно до концепції «watchdog journalism» засоби масової інформації мають бути пильними, меткими, сміливими, «з зубами», «гавкучими» – як справжній грізний сторожовий пес. При цьому **«господар»**, **якому вони служать – це, звичайно, суспільство**. І аж ніяк не спонсори, тим більше – не владні структури, підпорядкування яким вважається порушенням професійної етики журналіста (на відміну від роботи піарника).
- ▶ Сам термін виник в середині ХХ ст. і має **американське походження**. Українською перекладається як **«наглядова журналістика»**.

Коли і де виник сам термін?

- ▶ Конкретний автор терміна «watchdog journalism» невідомий. Цей вислів виник, напевно, стихійно у журналістських колах США в 1940–60-х роках. Однак ми знаємо, що він пов'язаний з виданнями на кшталт журналу «In Fact» (заснований Дж. Селджем у 1940-х, видавався до 1957 р.).
- ▶ Класичним втіленням підходу «watchdog journalism» стала робота Боба Вудворда та Карла Бернштейна над Вотергейтським скандалом у «**The Washington Post**» (1972–1974), що призвела до відставки президента Ніксона.

Про це можна почитати тут:

<https://ms.detector.media/media-i-vlada/post/6922/2012-06-19-40-rokiv-pislya-votergeytu/>

40 років після Вотергейту

00:00, 19 червня 2012 7709

Версія для друку

Як розвивалась американська розслідувальна журналістика після Вотергейтського скандалу і які перспективи вона має в цифрову добу – у статті Washington Post.

17 червня 1972 року, за чотири місяці до президентських виборів в Америці, поліція Вашингтона заарештувала п'ять чоловік за підозрою у незаконному проникненні в резиденцію «Вотергейт» – штаб-квартиру

ПОЛІТИКА

Німецькі політики тиснули на українську владу через старий борг в інтересах сумнівної фірми – Der Spiegel

Софія Серeda

06 вересня 2021, 16:19

→ ПОДІЛИТИСЬ | Друк

Мільйони євро німецькі урядовці вимагали від України на користь мюнхенської компанії з сумнівною репутацією і корупційним минулим. Про це йдеться у розслідуванні впливового німецького видання Der Spiegel, у підготовці якого брали

Бдин із прикладів

- ▶ «Мільйони євро німецькі урядовці вимагали від України на користь мюнхенської компанії з сумнівною репутацією і корупційним минулим. Про це йдеться у розслідуванні впливового німецького видання Der Spiegel, у підготовці якого брали участь журналісти «Схем» (Радіо Свобода).»
- ▶ <https://www.radiosvoboda.org/a/sk-hemy-tysk-staryu-borh/31446078.html>

НІМЕЦЬЩИНА ПУТІН
**ПОГЛЯД: Як політика Німеччини щодо
Путіна стала “Провалом”**

Захопливе розслідування політики Берліна щодо Росії в епоху Путіна — про прогноровані застереження, газові угоди та фатальні прорахунки, що посилили залежність і змінили долю Європи.

Роман Сtryшин

лип 21, 2022, 15:37

Make us preferred on Google Підписатися

Фото обкладинки книги «Das Versagen» (ліворуч)

Підписатися Flip

Make us preferred on Google

Чому ми цього не побачили? Чи, можливо, не хотіли бачити? Саме ці запитання після 24 лютого 2022 року спонукали багаторічну кореспондентку журналу Stern у Москві Катю Гоглер та її чоловіка — колишнього головного редактора Der Spiegel Георга Масколо — провести ґрунтовне розслідування політики Німеччини щодо Росії в епоху Путіна.

Результатом стала ретельно опрацьована й захоплива книжка з промовистою назвою «Das Versagen» («Провал»), яка водночас вражає глибиною й зухоме замислитися.

Коли 1998 року Гергард Шрьодер став канцлером, він отримав таємне досьє від Федеральної розвідувальної служби Німеччини (BND), у якому йшлося про симбіотичні зв'язки між російськими спецслужбами та мафією за «активної підтримки» уряду Бориса Єльцина.

У 1999 році, невдовзі після призначення колишнього офіцера КДБ у НДР і директора ФСБ Владівіра Путіна прем'єр-міністром, посольство Німеччини в Москві повідомило, що до влади прийшли чекісти. Тому німецькі спецслужби поставилися до Путіна зі скепсисом, коли він став президентом.

ПОПУЛЯРНЕ

Росія пропонує США проєкти на понад \$14 млрд в обмін на зняття санкцій
Тетер Дубіва | лип 20, 2022

Рубль закликає, що Росія втрачає до 8 000 мільярдів російських рублів
Юлія Стояк | лип 16, 2022

ПОС.ІВ.Е Угорщина — валютні бастіони Європи, тепер — Україна
Меліта Білошанько | лип 19, 2022

- ▶ Іноді журналістські розслідування тривають довгий час і виливаються в цілу серію публікацій або навіть книгу (або спочатку те, а потім інше).
- ▶ «Чому ми цього не побачили? Чи, можливо, не хотіли бачити? Саме ці запитання після 24 лютого 2022 року спонукали багаторічну кореспондентку журналу Stern у Москві Катю Гоглер та її чоловіка — колишнього головного редактора Der Spiegel Георга Масколо — провести ґрунтовне розслідування політики Німеччини щодо Росії в епоху Путіна.»
- ▶ <https://www.kyivpost.com/uk/opinion/70302>

2. Західні традиції

- ▶ Насправді в західних медіа – в медіа тих країн, які ми називаємо цивілізованими, прикладів наглядової журналістики безліч. І в багатьох випадках справи були успішними, дали позитивний результат. Тобто журналісти домоглися позитивних змін у суспільстві.
- ▶ Це тому, що **watchdog-журналістика є невід’ємним складником суспільств, побудованих на демократичних засадах**. Успішні журналісти-розслідувачі там у пошані (хоча їхня робота в демократичних суспільствах теж пов’язана з серйозними ризиками).
- ▶ Пулітцерівська премія регулярно вручається зокрема і **в номінації «журналістське розслідування» (Investigative Reporting)**. Серед лауреатів – американці Б. Девід Барстоу (B. David Barstow), К. Джон Керрейру (J. John Carreyrou), Л. Люсі Морган (Lucy Morgan) та Алекс Тізон (Alex Tizon).
- ▶ У 2012 році лауреатами Пулітцерівської премії стали журналісти агентства Associated Press Метт Апуссо, Адам Голдман, Ейлін Салліван і Кріс Хоулі, які провели розслідування діяльності поліції Нью-Йорка, що шпигувала за мусульманськими громадами.

Ключові організації та сайти

- ▶ Глобальна мережа журналістів-розслідувачів (GIJN): gijn.org - асоціація 263 організацій у 97 країнах; надає тренінги, ресурси та партнерства для проведення розслідувань.
- ▶ Міжнародний консорціум журналістів-розслідувачів (ICIJ): icij.org - мережа понад 200 журналістів у 70+ країнах, відома проектами як Panama Papers чи FinCEN Files.
- ▶ Організації GIJN та ICIJ борються проти репресивних режимів, розслідуючи корупцію, порушення прав людини та зловживання владою в авторитарних країнах.

<https://gijn.org/>

اردو العربية বাংলা English Français Español Português Українська Türkçe हिन्दी Русский Africa Deutsch ↗ Indonesian ↗ 中文 ↗

Search

Global Investigative Journalism Network

Menu

Donate

Stories

NEWS & ANALYSIS

Investigative Podcasts from Around the

Resource Center

GUIDE, RESOURCE

Guide to Investigating Food Insecurity

This reporting guide is designed to help journalists understand the causes of food inequity, famine, and starvation as well as the global agencies and data sources tracking these phenomena.

GIJN Hub

UPCOMING EVENT

GIJN and iMEDD Partner for Second Introduction to Investigative Journalism Training Course March 6, 2026

Donate

Empower the World's Watchdog Journalists

<https://www.icij.org/>

INVESTIGATION

Mexican cartels overpower police with ammunition made for the US military

Drug syndicates have used .50-caliber ammunition produced at a plant owned by the U.S. Army and smuggled across the border

IRS

As crypto industry expands, U.S. slashes office examining dirty money safeguards of cryptocurrency exchanges

BY SPENCER WOODMAN / FEB 17, 2026

IMPACT

Nearly half of powerful .50-caliber ammo seized by Mexican government came from US Army plant, defense minister says

BY ISABELLA COTA / FEB 10, 2026

SANCTIONS

Hong Kong firms feed European tech to Russia's war in Ukraine, report says

BY SCILLA ALECCI / FEB 18, 2026

PANAMA PAPERS

Former Nigerian oil minister stands trial in the UK on bribery charges

Фактично всі відомі західні медіа займаються розслідуваннями. Ще один приклад — британський.

- ▶ Журналісти «**Computer Weekly**» (Kev Pagett, Christopher Head) виявили дефект софту Horizon від Fujitsu, який фальсифікував дані субпостальйонів (власників невеликих поштових відділень), призводячи до звинувачень у крадіжках на суму £1 млрд. «**The Guardian**» та **BBC** розвинули тему в 2020–2025, опублікувавши **понад 100 статей**, що мобілізували громадськість та парламент.
- ▶ Скандал спричинив парламентське розслідування, компенсації жертвам (£1 млн+ кожному), звільнення топ-менеджерів Post Office та судові позови проти Fujitsu. **ITV**-драма «Mr Bates vs The Post Office» (2024) посилила тиск, а в 2025 році уряд видав закон про повне скасування вироків. Це класика сторожової журналістики з тривалим ефектом.

3. Традиції пострадянського простору

- ▶ У 2023 році троє українців - Мстислав Чернов, Євген Малолетка та Василіса Степаненко - отримали Пулітцерівську премію за репортажі для «Associated Press» з окупованого Маріуполя, що включали елементи розслідувань воєнних злочинів. Їхня робота висвітлювала вбивства мирних жителів і привернула світову увагу.
- ▶ Але сучасна українська наглядова журналістика – це окрема тема. Що ж було у нас до 1991 року?
- ▶ Радянські ЗМІ не було повністю «беззубими», як дехто думає сьогодні. Якщо вони не вдавалися до критики самої радянської ідеології й не займали найвищих керівників, у певній ніші вони могли досягати цілком конкретних позитивних результатів своїми виступами, особливо якщо це збігалось з «політикою партії». Журналісти тих часів теж були не проти «пощипати» хабарників, директорів підприємств, які зловживали своїм становищем, тощо. Популярним жанром для цього був фейлетон – жанр гумористичний, але не для розваги, а для висміювання недоліків.

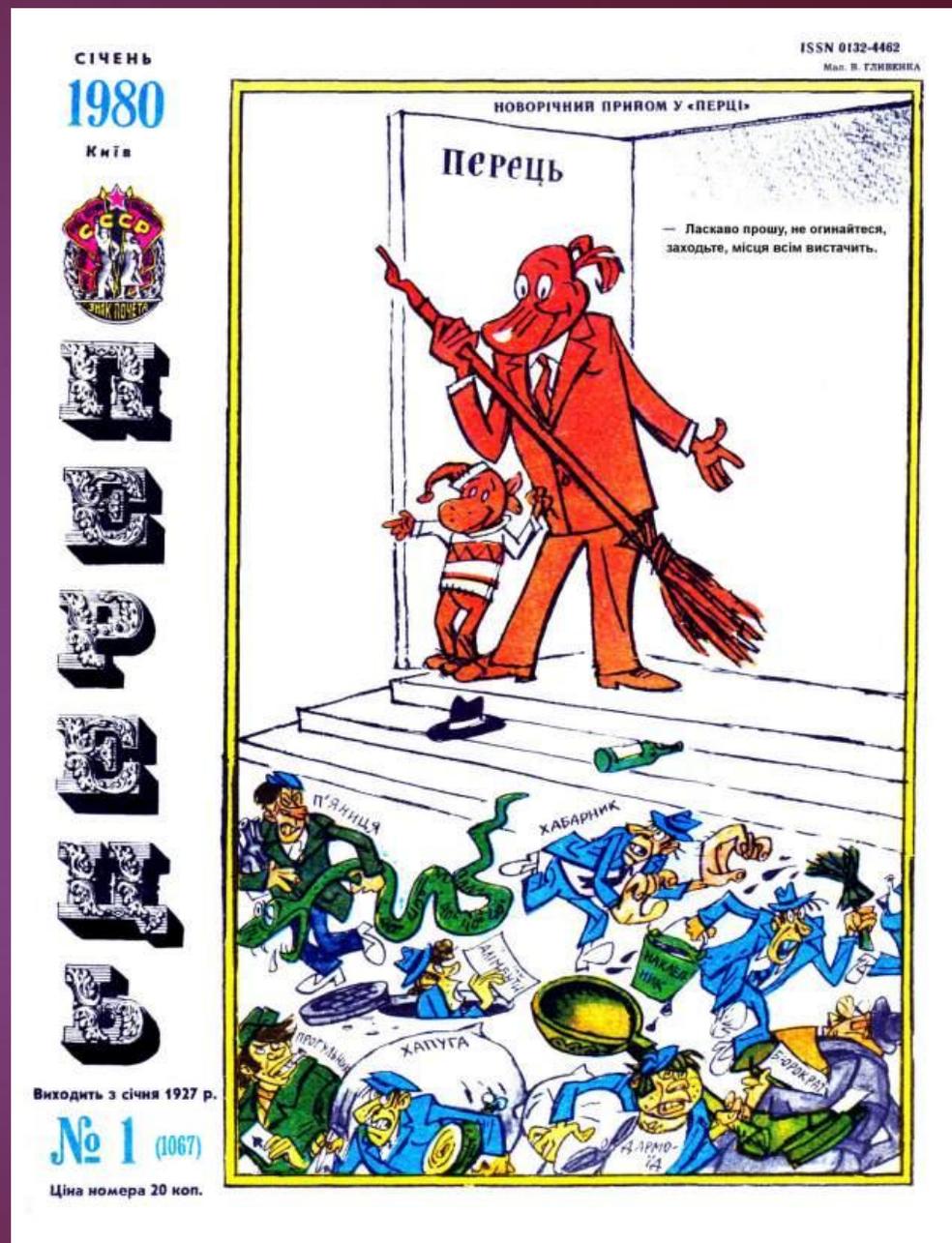

Обкладинка сатиричного журналу «Перець» за 1980 рік.

Переглянути архів можна тут:
<https://www.perets.org.ua/%D0%96%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C/>

До речі, він виходить до сих пір!

З'являлися в ті часи і серйозні критичні матеріали, звичайно. Однак масштабних розслідувань щодо зловживань на високих рівнях влади журналісти не проводили. Просто вважалося, що таких зловживань не могло бути.

Загальновідомо, що у 1970–1980-х роках журналісти та сількори україномовної преси УРСР ("Радянська Україна", "Сільські вісті" та ін.) виявляли дрібні зловживання колгоспних директорів чи голів, часто через викривальні замітки чи фейлетони, але, що важливо, **ініційовані партійними перевітками.** Журналісти фіксували факти хабарництва, розкрадань, маніпуляцій зі звітностями тощо.

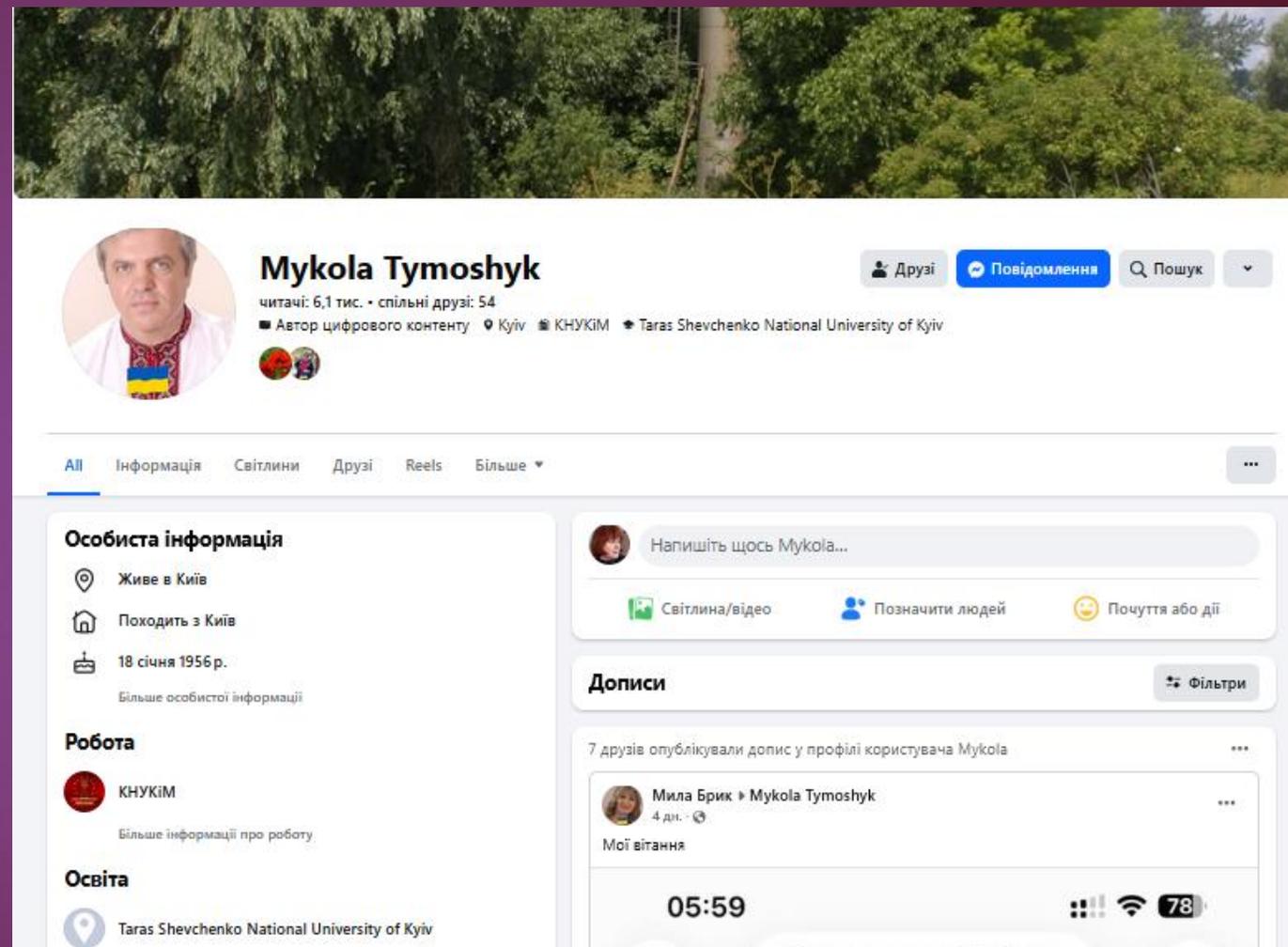
Наприклад, у Закарпатській області 1972 р. газета "Радянське Закарпаття" публікувала викриття нецільового використання коштів 84 керівниками колгоспів і підприємств на свої бенкети та наради. При цьому журналісти **спиралися на ревізії, проведені відповідними органами.**

Це важлива деталь – ініціатива критики йшла здебільшого не від самих журналістів (хоча були й винятки). **Глибокі розслідування самими лише журналістами не проводились. Повноцінних незалежних розслідувань у сучасному розумінні тоді в медіа взагалі не було.**

Серед журналістів радянських часів траплялися сміливці, які наважувалися критикувати владу за дуже серйозні речі. В кожному випадку система жорстоко розправлялася з ними і їхня діяльність закінчувалася трагічно.

Ми не про всіх знаємо, бо пам'ять про репресованих осіб стиралася. Але сьогодні ще живі люди, які багато чого можуть пригадати і розповісти.

Ви чули про автора нового підручника з журналістики Миколу Тимошика. Ось його сторінка у Facebook.

The image shows a screenshot of a Facebook profile for Mykola Tymoshyk. The profile picture is a circular portrait of a man with grey hair, wearing a white shirt and a colorful patterned scarf. The cover photo is a landscape with green trees. The profile name is "Mykola Tymoshyk" with 6.1 thousand followers and 54 mutual friends. The bio identifies him as a digital content creator from Kyiv, affiliated with KNUKIM and Taras Shevchenko National University of Kyiv. The page layout includes navigation tabs (All, Information, Highlights, Friends, Reels, More), a post creation area with a text input field and options for adding photos, tagging, or feelings, a "Posts" section with a filter, and a mobile status bar at the bottom showing the time 05:59, signal strength, Wi-Fi, and 78% battery.

6 лютого 2026 року ним був опублікований **допис про однокурсника Леоніда Кльоца**, який був замордований у тюрмі 41 рік тому у віці 29 років. Не за журналістські розслідування, лише за «незручні» думки.

Це досить довгий текст. Хто бажає ознайомитись, може завантажити окремий файл в Moodle. Ми маємо це знати...

Тож історія з Гонгадзе, на жаль, є лише продовженням сумної традиції.

Це приклад того, чим пошуки правди обертаються в недемократичних суспільствах.

Mykola Tymoshyk разом з Володимиром Янішевським та ще 16.
6 лютий о 12:19

ПОСАДИЛИ ЗА ПРАВДУ. ПИСАВ ГОРБАЧОВУ. НЕ ДОПОМОГЛО. Невпокореному владою журналісту Леоніду Кльоцу 5 лютого виповнилося 6 70 років. Вже 41 рік як вбили тюрмі. Йому було ... [Більше](#)

Ви, Мар'ян Житарюк, Олександр Балабко та ще 140 [Тримаймося](#) [Коментувати](#) [Поширити](#) 28 коментарів 23 поширення

Переглянути більше коментарів

Автор
Mykola Tymoshyk
На відповідь до #ГалинаДацюк Дорога Галинко. Зворушений і захоплений твоїм чином. Не всі з наших, кого прикріпив у розсилі, це прочитали (тут звісно не жура на них, а проста паралель). А ти знайшла сили і час, щоб створити гарячими слідами вражень ... [Більше](#)

2 тиж. [Подобається](#) [Відповісти](#) [Відредаговано](#) 3 [Тримаймося](#)

Галина Дацюк
Mykola Tymoshyk Здоров'я тобі, світла, тепла і зв'язку для нових звершень!
2 тиж. [Подобається](#) [Відповісти](#)